

Jak być krytykiem?

WIEDZA W PIGUŁCE

Różnorodność tekstów kultury może sprawiać, że czujemy się wśród nich zagubieni. Jest jednak na to sposób: umiejętność analizy i interpretacji. Mają ją dobrzy krytycy i recenzenci. Nie poprzestają oni na streszczaniu filmów czy książek, ale pomagają w ich zrozumieniu. Z tekstami kultury stykamy się cały czas. Są nimi nie tylko dzieła sztuki, ale też np. reklamy. Umiejętności analizy i interpretacji przydają się na co dzień, więc warto je rozwijać.

Każdy przekaz składa się z różnych elementów częściowych. Tworzą one większe całości znaczeniowe. Np. atmosferę sceny filmowej budują nie tylko zdarzenia fabuły, lecz także muzyka, sposób gry aktorów, kompozycja kadrów, zastosowane barwy i światło, itd. Z kolei ta atmosfera również staje się częścią większej całości — filmu.

Wyodrębnianie elementów i zauważanie relacji pomiędzy nimi — to właśnie analiza. Aby więc uchwycić treść, nie wystarczy obserwacja każdego elementu z osobna. Np. odwołanie do melodii piosenki żołnierskiej będzie miało inny sens w utworze patriotycznym, a inny — w piosence punkowej.

Przekazy kulturowe pełne są odwołań do innych tekstów. Ich spostrzeżenie może prowadzić do uchwycenia zupełnie oryginalnych elementów. Po przyjrzeniu się częściom utworu i relacjom między nimi, możemy spojrzeć na niego jako całość. Określić, w czym przypomina inne teksty kultury (np. z danego okresu), a czym się od nich różni, jakim wartościom hołduje.

Właściwa krytyka powinna być więc poprzedzona namysłem. Nie wystarczy powiedzieć, że coś ci się podoba lub nie. Sąd idzie w parze z jego uzasadnieniem. Co więcej — możesz różnie oceniać poszczególne elementy utworu. Np. doceniać grę aktorów w filmie, a jednocześnie uważać, że fabuła jest naciągana. W takiej sytuacji jednoznaczna krytyka byłaby zbyt upraszczająca.

Dotyczy to nie tylko dzieł artystycznych, lecz wszystkiego, co można krytycznie ocenić. Np. gdy zamierzamy kupić nowy sprzęt elektroniczny, często sięgamy do recenzji produktów. Ich autorzy również poprzedzają ocenę danej rzeczy przedstawieniem wad i zalet poszczególnych jej aspektów.

Nie bój się wyrażania swojej opinii, jeśli jest dobrze uzasadniona. Wszyscy różnimy się nie tylko gustami, lecz także poglądami czy doświadczeniami. W ocenie powinniśmy być sprawiedliwi zarówno wobec danej rzeczy, jak i wobec siebie samych.

POMYSŁ NA LEKCJĘ

Recenzje to nie tylko krytyka. Sięgamy do nich po to, aby zdobyć informacje i wyrobić własną opinię. Użyteczne recenzje to te, które nie ograniczają się do ogólników, ale jasno wskazują, które elementy produktu lub utworu uwzględniają w ocenie. Niemniej ważne okazuje się nawiązanie do innych produktów lub utworów oraz dostrzeżenie podobieństw i nawiązań. To dzięki nim, nasi czytelnicy będą mogli wyrobić własne zdanie, a nas uznają za wiarogodnych i rzetelnych recenzentów.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, że recenzję i krytykę każdego tekstu kultury poprzedza jego analiza;

- potrafią wyodrębnić różne elementy decydujące o atrakcyjności dzieła, np. w odniesieniu do filmu — scenografię, fabułę etc.
- mają odwagę formułować własne opinie, w tym sądy krytyczne, na temat różnych tekstów kultury, wiedząc, że należy je odpowiednio uzasadnić i poprzeć przykładami;
- rozwijają umiejętność analizy i świadomego uczestnictwa w kulturze.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 15 min

Forma: burza mózgów

Pomoce: tablica, kreda lub marker

Zadaj pytanie:

- Czego może dotyczyć recenzja? Czy recenzje ograniczają się wyłącznie do filmów i książek? W jakim celu sięgamy po recenzje?

Wypisz na tablicy obok siebie słowa: SPODNIE, TELEFON KOMÓRKOWY, POWIEŚĆ.

Zadaj pytanie: jakie elementy powinniśmy uwzględnić oceniając te produkty lub utwory?

Zapisz 3–4 wybrane odpowiedzi pod odpowiednimi produktami lub utworami.

Przykładowo:

SPODNIE — fason, materiał, wykonanie

TELEFON KOMÓRKOWY — funkcjonalność, design, czas pracy na baterii

POWIEŚĆ — fabuła, język, bohaterowie

Zadaj pytanie:

- Jak można opisać wybrane elementy?
Wybierz 4–6 z zapisanych elementów i zapisz wybrane odpowiedzi uczestników zajęć.

Przykładowo:

- fason spodni — modny, obcisły, nieinteresujący, nieaktualny, rurki, dzwony...
- materiał spodni — dobrej jakości, kiepski, dżinsowy, bawełniany...
- wykonanie spodni — niedbałe, eleganckie, gustowne...
- fabuła książki — wartka, zawiera liczne zwroty akcji, wzruszająca, wciągająca, nużąca...
- design telefonu — nowatorski, odświeżony, unikatowy, estetyczny, prosty, funkcjonalny...
- język książki — trudny, przystępny, barwny, skomplikowany...

Celem tej części zajęć jest zwrócenie uwagi uczestników na poszczególne elementy, za pomocą których oceniamy produkty lub utwory. To właśnie ich odpowiedni wybór jest kluczem do sporządzenia dobrej recenzji.

Zadaj pytanie:

- Jaką rolę w recenzowaniu produktów lub utworów odgrywają przykłady i porównania z innymi produktami lub utworami?

Zwróć uwagę uczestników zajęć na istotną rolę przykładów i porównań. Dostrzeżenie nawiązań i podobieństw do innych produktów lub utworów dowodzi naszej erudycji i pozwala innym lepiej zrozumieć omawiane produkty lub utwory.

2.

Czas: 15 min

Forma: praca w grupach

Pomoce: **karta pracy „Jak być krytykiem?”**

Podziel uczestników zajęć na 5–6 grup. Każdy zespół powinien otrzymać wydruk karty pracy **„Jak być krytykiem?”**. Poproś grupy o przeanalizowanie wybranego przez siebie filmu, a następnie jego zrecenzowanie.

Wskaż uczestnikom zajęć, że nie wszystkie pola w trzeciej kolumnie muszą zostać uwzględnione w przygotowywanej recenzji.

Jeśli grupy będą miały problem ze wspólnym ustaleniem, jaki film recenzować — zaproponuj recenzję: **Shreka** lub **Gwiazdnych Wojen**.

Zgodnie z wcześniejszą częścią zajęć wskaż, że kluczem do poprawnego rozwiązania zadania jest wybór elementów, które uwzględnimy w ocenie oraz ich możliwie dokładna analiza. Dopiero na tej podstawie wyciągamy wnioski, które zaprezentujemy w „werdykcie”.

3.

Czas: 15 min

Forma: praca w grupach

Pomoce: **karta pracy „Jak być krytykiem?”**

Poproś kolejne zespoły o zaprezentowanie wyników pracy. Pozostałych uczestników zajęć zachęć do wygłaszania komentarzy i opinii.

Poproś poszczególne grupy, aby prezentację zaczynały od werdyktu, a dopiero później szczegółowo omawiały wybrane przez siebie elementy i podobieństwa do innych utworów.

Zwróć uwagę uczestników zajęć na odwrotność kolejności pracy nad recenzją (zaczynamy od doboru elementów, które podlegają analizie) i prezentacji samej recenzji (zaczynamy od werdyktu, który uzasadniamy, przywołując analizowane elementy i podobieństwa do innych utworów).

Jako pytania pomocnicze adresowane do pozostałych uczestników zajęć wysłuchujących prezentacji rozważ:

- Czy recenzja okazała się przydatna?
- Które informacje w szczególności okazały się interesujące i przydatne?
- Czy prezentujący zachęcili czy zniechęcili nas do obejrzenia filmu?

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:

- rozumieją, że istnieje wiele elementów składowych, które podlegają ocenie w odniesieniu tak do tekstów kultury, jak i przedmiotów codziennego użytku?
- wiedzą, że recenzję poprzedza możliwie dokładna analiza tekstu kultury lub produktu?
- potrafią dostrzec wzajemne podobieństwa i nawiązania pomiędzy poszczególnymi tekstami kultury oraz pomiędzy przedmiotami codziennego użytku?

[Otwórz wideo w serwisie YouTube]

Bartek Chacinski — Czym jest dziennikarstwo kulturalne?, Fundacja Nowe Media, e-lekcje.org, źródło: <http://www.youtube.com/watch?v=JQ2gWg1ss6o>, CC BY

- mają odwagę formułować własne oceny i wiedzą, że należy poprzeć je argumentami i przykładami?
- wiedzą, że pracę nad recenzją należy rozpocząć od doboru kryteriów, które będą służyły analizie, natomiast jej prezentację w formie pisemnej lub ustnej, należy rozpocząć od przedstawienia ogólnej opinii, a następnie kolejno poprzeć ją wnioskami z przeprowadzonej analizy?

Opcje dodatkowe

Zajęcia mogą zostać rozbudowane o zaprojektowanie przez uczestników poradnika „Jak przygotowywać recenzje filmowe?”.

Po przeprowadzeniu podstawowej części zajęć poproś grupy o przygotowanie poradnika „Jak przygotowywać recenzje filmowe” adresowanego do rówieśników. Poradnik powinien zostać przygotowany w punktach wskazujących kolejne kroki, które należy podjąć, aby przygotować dobrą recenzję.

Po przygotowaniu poradnika poproś grupy o jego zaprezentowanie.

Przykładowy poradnik:

- Dobór elementów, które będą podlegały ocenie.
- Możliwie dokładna analiza wybranych elementów.
- Rozważenie podobieństw i nawiązań do innych utworów w zakresie poszczególnych, wybranych elementów.
- Przygotowanie werdyktu.
- Prezentacja recenzji rozpoczynająca się od przedstawienia werdyktu, a następnie przedstawiająca jego uzasadnienie za pomocą przeprowadzonej analizy.

MATERIAŁY

Karta pracy „Jak być krytykiem?”

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zadanie 1.

Które elementy podlegają ocenie w przypadku wybranych produktów lub utworów?

[Otwórz wideo w serwisie YouTube]

Bartek Chacinski — Recenzent muzyczny, historia i współczesność, Fundacja Nowe Media, e-lekcje.org, źródło: <http://www.youtube.com/watch?v=r3V3SKAhZTM>, CC BY

Produkty lub utwory:

Elementy do przyporządkowania:

- powieść [rozwiązanie: rytm dialogi język fabuła]
- danie obiadowe [rozwiązanie: staranność aranżacja materiały]
- mecz piłki nożnej [rozwiązanie: język aranżacja rytm]
- film [rozwiązanie: fabuła gra dialogi aranżacja rytm efekty]
- piosenka pop [rozwiązanie: język aranżacja rytm umiejętności]
- kurtka [rozwiązanie: staranność fason materiały praktyczność]
- laptop [rozwiązanie: staranność fason materiały]
- koncert [rozwiązanie: staranność organizacja aranżacja umiejętności reakcja rytm wirtuozeria efekty]

elementy podlegające ocenie:

Kategorie:

- fabuła
- gra aktorska
- dialogi
- język tekstu
- staranność wykonania
- aranżacja
- organizacja i bezpieczeństwo
- prezentowane umiejętności
- fason/design
- zastosowane materiały/składniki
- reakcja zgromadzonej publiczności

- rytm/dynamika
- praktyczność
- efekty specjalne
- wirtuozeria

SŁOWNICZEK

- **analiza:** badanie poszczególnych elementów danego zjawiska, problemu, tekstu kultury.
- **interpretacja:** całościowe wyjaśnienie, wytłumaczenie jakiegoś zjawiska, problemu, tekstu kultury. Przy tworzeniu interpretacji należy brać pod uwagę wszystkie elementy dzieła. Interpretacja tekstu kultury często polega na umieszczeniu go w kontekście innych, podobnych pod pewnymi względami utworów.
- **tekst kultury:** każdy wytwór człowieka, który jest uporządkowany wedle określonych reguł. Np. dzieła sztuki (obrazy, filmy czy książki), ale też np. ubrania. Nawet zwyczajowe zachowania (np. podanie ręki przy przywitaniu) są tekstami kultury. Tekstem kultury jest wszystko, co zostało stworzone, aby przekazać pewien sens.

CZYTELNIA

- Felis Paweł, **Jak pisać recenzję?** [online], [dostęp: 03.01.2013], Dostępny w Internecie: <http://www.ceo.org.pl/pl/biblioteki/news/jak-pisac-recenzje>.

Tekst: Urszula Dobrowolska, scenariusz: Michał Wysocki, konsultacja merytoryczna: Piotr Drzewiecki. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/jak-byc-krytykiem/>.

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Cyfrowa Przyszłość, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podstawa programowa:

Język polski, III poziom edukacyjny

Cele kształcenia

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.

III. Tworzenie wypowiedzi.

Plastyka, III poziom edukacyjny

Cele kształcenia

III. Analiza i interpretacja tekstów kultury – recepcja sztuki.

Nowa podstawa programowa:

Język polski, VII-VIII klasa

Treści nauczania

Uczeń tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: recenzja, rozprawka, podanie, życiorys, CV, list motywacyjny, przemówienie, wywiad.

Uczeń rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy.

Uczeń rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii.

Uczeń porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie.

Uczeń określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury.

Język polski, liceum i technikum

Treści nauczania

odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki.

odróżnia dzieła kultury wysokiej od tekstów kultury popularnej, stosuje kryteria pozwalające odróżnić arcydzieło od kiczu.

porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty. (zakres rozszerzony)

zna pojęcie syntezy sztuk, rozpoznaje jej cechy i ewolucję od romantyzmu do współczesności. (zakres rozszerzony)